

^ Portrettekening in houtskool van Leo Picard door Inge Denayer, 2013. [ADV N, VKT 94].

ERFGOED

NICO VAN CAMPENHOUT

JAN WALRAVENS OVER LEO PICARD: EEN VERMOMD ZELFPORTRET

De Gentse hoogleraar geschiedenis Gita Deneckere omschreef de Vlaamse journalist en publicist Leo Picard (1888-1981) in haar voortreffelijke monografie *Uit de ivoren toren. 200 jaar Universiteit Gent* (2017) volkomen terecht als “de eeuwige geschiedenisstudent van Henri Pirenne” (p. 177).¹ Toen in augustus 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak, was Picard – na uiteenlopende intermezzo’s – als bijna 26-jarige immers nog altijd bezig met archiefonderzoek ten behoeve van zijn eindverhandeling om het diploma van doctor in de geschiedenis (vergelijkbaar met het latere licentiaat en de huidige master) te behalen, wat uiteindelijk nooit zou gebeuren... De Gentse historica sloot daarmee aan bij wat de conservator van het toenmalige Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (nu Letterenhuis) en directeur van de Antwerpse stedelijke bibliotheken Ger Schmook (1898-1985) in zijn memoires *Stap voor stap langs kronkelwegen* uit 1976 opmerkte over de man die door zijn vrienden meestal ‘Pic’ werd genoemd: “Zou het gezag van een historicus als Leo Picard niet uitermate gediend geweest zijn, mocht deze door Pirenne als buitengewoon begaafde journalist erkende, toch zijn graad (voor hem zo gemakkelijk te veroveren) hebben gehaald”? (pp. 655-656)

¹ De Franstalige liberaal Henri Pirenne (1862-1935), een internationale grootheid in de mediëvistiek en de sociaaleconomische historiografie in het algemeen en de middeleeuwse stadsgeschiedenis in het bijzonder, was hoogleraar aan de Gentse universiteit van 1886 tot 1930. Met zijn meerdelige *Histoire de Belgique* gold hij, zeker voor de flaminganten, als het boegbeeld van de vermaledijde ‘Belgitude’ en de Belgische unitaire staat. Leo Picard beschouwde hem, ondanks politieke meningsverschillen over deze en andere aangelegenheden, levenslang als zijn belangrijkste intellectuele leermeester, voor wie hij een bijzonder groot respect betoonde.

² Van de Gentse historicus en rijksarchivaris Juul Verhelst (1932-2020), die ook jarenlang actief was in de communistische partij en de vredesbeweging, is de uitspraak “Wie kende in Gent Picardjen niet?”. Leo Picard was er, sinds hij vanaf de jaren 1950 opnieuw in Gent woonde, immers aanwezig en/of betrokken bij allerhande linkse, Vlaamsgezinde en vrijzinnige initiatieven.

Picard, een geboren Antwerpenaar, werkte zijn hele leven in de politieke journalistiek en publicistiek. Achtereenvolgens als hoofdredacteur van het Gentse activistische dagblad *De Vlaamsche Post*, als tekstschrijver voor de Duitse diplomatieke legatie in Den Haag, als redacteur buitenland bij de Haagse liberale krant *Het Vaderland*, als medewerker en later hoofd van de buitenlandredactie van de toen katholieke en Vlaamsgezinde *De Standaard* en na zijn pensionering als recensent en commentator bij *De Standaard der Letteren* en het links-flamingantische weekblad *De Nieuwe*. Heel die tijd, dus van 1914 tot in de jaren 1970, werkte hij ook mee aan diverse andere bladen en tijdschriften en aan een aantal verzamelwerken. Zijn voornaamste thema's waren de Vlaamse beweging, internationale politiek en geschiedenis, alle drie in de meest brede zin van het woord. Daarnaast publiceerde Picard enkele zelfstandige brochures en boeken, waarvan de tweedelige *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandse Beweging* (1937 en 1959) het bekendst is gebleven. Picard, een vrijzinnige flamingant met een nogal kronkelig politiek-maatschappelijk parcours, woonde achtereenvolgens in Antwerpen, Gent, Den Haag, Antwerpen en opnieuw Gent, waar hij ook overleed.³

Zoals hij mij blijft intrigeren, intrigeerde Picard ook heel wat tijdgenoten. "Ook wanneer wij ons niet eens kunnen verklaren, en niemand heeft dat minder gevraagd dan Picard, dan blijven de meeste van zijn geschriften voor ons belangrijk door de vragen die zij in ons losmaken", zo besloot de Vlaamsgezinde socialist en vrijzinnige humanist Michel Oukhow (1926-1997) zijn inleiding bij de verzamelbundel *Van Vlaamsgezinde Beweging naar sociale revolutie. Verspreide geschriften* (1961) van Picard.⁴ De twee hadden elkaar leren kennen in het begin van de jaren 1950, kort nadat de Antwerpenaar van Wit-Russische origine en latere voorzitter van het Humanistisch Verbond zijn studies geschiedenis aan de Gentse universiteit had afgerond. Oukhow, die heel wat publiceerde over de verhouding socialisme-flamingantisme, verklaarde in vraaggesprekken voor diverse media herhaaldelijk dat Picard één van zijn intellectuele leermeesters was geweest en dat hij van hem zijn belangstelling voor de Vlaamse beweging had meegerekregen.⁵ Oukhow en Picard schreven samen een aantal politieke en historische bijdragen en recenseerden af en toe ook elkaars publicaties.

Een ander treffend voorbeeld van de intellectuele status die Leo Picard destijds genoot, biedt een huldebeton uit 1958 door Jan Walravens (1920-1965), een man

3 Zie over hem: H. Balthazar & N. Van Campenhout, *Twee jonge Vlamingen in den Grooten Oorlog. Oorlogsdagboeken en levensverhaal van de flaminganten August Balthazar en Leo Picard*, Tielt, 2014; N. Van Campenhout, *Picard, Leo*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 22, 2016, pp. 916-927; *Picard, Leo (1888-1981)* op de website UGentMemorie.

4 Die vaststelling sloot – toevallig? – ook aan bij de befaamde uitspraak van Picards historische leermeester Henri Pirenne dat "l'essentiel est de faire réfléchir".

5 Zie over Michel Oukhow vooral: *Herinnering aan Michel Oukhow* (Antwerpen, 1998), en in het bijzonder de bijdrage daarin van zijn levenslange studievriend en latere hoogleraar geschiedenis aan de Gentse universiteit Adriaan Verhulst (1929-2002): *Biografie van Michel Oukhow* (23 januari 1926 - 25 mei 1997), inclusief een selectieve bibliografie van hem (pp. 119-134).

wiens kritische zin en belezenheid spreekwoordelijk waren en die na de Tweede Wereldoorlog een prominente plaats bekleedde in het (avantgardistische) Vlaamse cultuurleven. Professioneel was hij actief als redacteur cultuur bij de liberale krant *Het Laatste Nieuws*. Daarnaast genoot hij bekendheid en invloed als drijvende kracht van het modernistische literaire tijdschrift *Tijd en Mens*, met onder meer Louis Paul Boon (1912-1979) en Hugo Claus (1929-2008) en als medewerker en later redactiesecretaris van het vrijzinnig-liberale literair-culturele blad *De Vlaams Gids*.⁶ Pas vanaf omstreeks 1955 publiceerde Walravens, behalve over zijn favoriete thema's literatuur en beeldende kunst, geleidelijk ook af en toe over politiek-maatschappelijke thema's, al had hij daarover ook voordien al uitgesproken opinies.⁷

Hieronder presenteren wij daarom graag de nooit eerder gepubliceerde tekst van een causerie die deze Vlaamse romancier, journalist, kunstcriticus en essayist op 4 november 1958, naar aanleiding van de 70ste verjaardag van Leo Picard, uitsprak op de toenmalige Nederlandstalige uitzendingen van de Belgische nationale radio.⁸ Het beeld dat hij van Picard schetst, leest als een portret van wat een Vlaamse intellectueel volgens de spreker behoorde te zijn en is bijgevolg in belangrijke mate een zelfportret van deze breed georiënteerde autodidact en inspirerende intellectuele gangmaker: Vlaams en internationaal georiënteerd, tegendraads en kritisch, breed geïnformeerd en ruim geïnteresseerd. Dat de voormalige activist Picard na de Tweede Wereldoorlog het Vlaams-nationalisme én het federalisme had afgezworen en zich positioneerde als een uitdrukkelijk Vlaamse maar evenzeer internationaal gerichte en breed kijkende wereldburger, spoorde volledig met wat Jan Walravens ambieerde te zijn en in belangrijke mate toen zelf al was, ook al was hij in 1958 slechts 38 jaar. De tekst van Walravens biedt tegelijk een goed voorbeeld van de toegenomen (geestelijke) emancipatie en het toenemende zelfbewustzijn van de Vlaamse intelligentsia, die vanaf de jaren 1950 geleidelijk de aanloop begon te nemen naar de stroomversnelling die zich in “*de eindeloze jaren zestig*” zou voltrekken.⁹ Walravens en Picard waren elk op hun

6 Zie over hem vooral: J. Joosten, *De verdeelde mens. Jan Walravens (1920-1965)*. Schrijver, ijkpunt, avant-gardist, Nijmegen, 2018.

7 In de bijzondere uitgave van het tijdschrift *De Vlaamse Gids* (jg. 66, 1966, nrs. 3-4), met als titel *Facetten van Jan Walravens*, werd een exhaustieve bibliografie, althans van Walravens' gepubliceerde werk opgenomen (pp. 89-113). Zijn “ongeveer 1200 bijdragen in dagbladen” en “zijn medewerking aan radio- en televisieprogramma's”, dus ook zijn tekst over Picard, bleven echter buiten beschouwing. “Walravens leverde ruim tweehonderd literaire radiobijdragen, aanvankelijk vooral voor de Werelduitzendingen, maar al snel ook voor de Vlaamse radio” (Joosten, p. 250). Later werkte hij ook voor televisie. Joosten tekent daarbij aan dat de sterk toegenomen, meer gevarieerde en af en toe ook meer mainstream georiënteerde publicistische werkzaamheid van Walravens tijdens het laatste decennium van zijn leven, inclusief de meer of minder geredigeerde recyclage van teksten voor diverse media, in niet onbelangrijke mate te maken had met de bouw en de afbetaling van een nieuw huis. Het prozaïsche tekent inderdaad ook in meerdere of mindere mate het proza.

8 Een exemplaar van de tekst van deze causerie wordt bewaard in het Letterenhuis, Antwerpen: P (Picard) 454 D (Documenten).

9 Naar de titel van het boek *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* uit 1995 van de Nederlandse historicus Hans Righart (1954-2001).

manier exponenten van deze maatschappelijke evolutie, die – onder andere door de veel grotere aandacht van de media voor de ingrijpende cultuuromslag in en rond Mei '68 – al te vaak werd en wordt ondergewaardeerd of zelfs veronachtzaamd. Elke geschiedenis heeft echter een voorgeschiedenis.

Leo Picard was een complexe, janusachtige en onvatbare persoonlijkheid met een grote intellectuele lenigheid, die geregeld en grondig van standpunt of invalshoek wisselde. Eén ding staat evenwel vast: als intellectueel en publicist stak hij mijlenver uit boven het (Vlaamse) maaiveld en het modale midden. Picards journalistieke instelling was dezelfde als die van 'de Nederlandse journalist van de 20ste eeuw' Henk Hofland (1927-2016), die ooit stelde dat zijn beroepsgroep geacht werd de vuile was van het establishment buiten te hangen, aangezien de gevestigde machten dat vanwege de aard zelf van hun maatschappelijke positie uiteraard nooit zelf zullen doen.¹⁰ Op bijna 83-jarige leeftijd en na een beroepsloopbaan van meer dan vier decennia in de geschreven pers, formuleerde Picard het aldus: *"Wat wij zouden moeten doen is zo nauwkeurig mogelijk na te gaan hoe de dingen, de verhoudingen, in elkaar zitten en wat er achter de schermen gebeurt. Het is niet gemakkelijk en het is minder amusant dan het verzamelen van anekdoten, maar het kan misschien wel nuttig zijn."*¹¹

Anders dan bij Picard, voor wie het politiek-maatschappelijke primeerde, situeerde de overgrote meerderheid van het vele dat Jan Walravens publiceerde zich in de culturele sfeer in het algemeen en de literatuur en de beeldende kunst in het bijzonder. Afkomstig uit een bescheiden katholiek milieu in het Brusselse en een tijdlang sterk geëngageerd in de Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ) van Jozef Cardijn (1882-1967), had hij aan die achtergrond belangstelling overgehouden voor een niet al te affirmatieve of geëxpliciteerde Vlaamse identiteit. Met de Vlaamse beweging strictu sensu, die voor Picard zo bepalend was in zijn publieke leven, vertoonde hij echter slechts een beperkte affiniteit.

Na de Tweede Wereldoorlog manifesteerde Walravens zich na een soort van Saulus-Paulusmoment kort na de Bevrijding in september 1944 heel snel meer en meer als een fervente adept van het Franse existentialisme en als een representant van de (georganiseerde) vrijzinnigheid, weliswaar zonder te vervallen in het anti-klerikalisme dat in niet-gelovige kringen tijdens de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog een sterke en bepalende factor bleef¹² Picard, afkomstig uit een kleinburgerlijk libe-

¹⁰ H. Hofland, *Tegels lichten of de ware verhalen over de autoriteiten in het land van de voldongen feiten*, Amsterdam, 2016 (postume heruitgave, ingeleid en toegelicht door Frank Westerman). De oorspronkelijke editie van deze publicatie met de veelzeggende titel *Tegels lichten* dateert uit 1972.

¹¹ L. Picard, Anekdoten over het nazisme overtuigen niet voldoende, in: *De Nieuwe*, 12 maart 1971.

¹² Of en in hoeverre Walravens' verblijf in Berlijn als daartoe gedwongen arbeider in die opmerkelijke en plotse 'bocht' een rol speelde, maakt ook Jos Joosten in zijn biografie *De verdeelde mens* helaas niet helemaal duidelijk, hoewel de auteur het hele archief van Walravens doornam. Net zoals

> Jan Walravens al luisterend tijdens de Dagen van de Vlaamse Gids, Oostduinkerke, 1957.
[Antwerpen, Letterenhuis]

raal milieu en gevormd in openbare onderwijsinstellingen, was van in zijn jeugd een overtuigd vrijzinnige en evolueerde via diverse tussenstations naar de sociaaldemocratie. Zijn partijaanhang, mede door de gebrekkige of onbestaan- de betrokkenheid van de meeste Vlaamse socialisten bij de Vlaamse beweging binnen de nog unitaire BSP-PSB tijdens de eerste kwarteeuw na de Tweede Wereldoorlog, was eerder beperkt.¹³ Ook in zijn Vlaamsgezindheid, die tussen het begin van de Eerste en het einde van de Tweede Wereldoorlog een bocht van 180 graden maakte van anti-Belgisch naar antifederalis- tisch, was Picard trouwens alles- behalve dogmatisch, zoals hij dat in het algemeen en karakterieel niet was. Zowel Walravens als Picard waren in de eerste plaats 'vrije geesten' met een vrijwel onstuit- bare intellectuele nieuwsgierigheid, een houding die nog werd versterkt door hun bei- der werkzaamheid in de journalistiek en de publicistiek. Elk op hun manier verdienen zij een vooraanstaande plaats in wat Gaston Durnez (1928-2019) in 2016 treffend en liefdevol "onze emancipatiegeschiedenis" noemde.¹⁴

het hoe en het waarom van Walravens' cruciale overstap van de kerkelijke naar de vrijzinnige zuil, nadat hij door (muziek)journalist Willem Pelemans (1909-1999) tijdens de chaotische september- dagen van 1944 was aangeworven als redacteur van *Het Laatste Nieuws*, niet echt wordt opgehelderd.

13 Zie daarover de schitterende studie van H. Van Velthoven, een model van een (essay- istische) historische monografie: *Bevriende vijanden. Hoe de Belgische socialistische uit elkaar groeiden*, Kalmthout, 2019.

14 G. Durnez, *Toen Vlaanderen bijna verging*, in: G. Durnez, *Een danser in de sneeuw*, Antwerpen- Leuven, pp. 75-78 (citaat p. 75); oorspronkelijk gepubliceerd op de website Doorbraak op 31 decem- ber 2016.

“Figuren van wie het leven niet alleen een grote persoonlijke waarde bezit, doch die in de curve van hun bestaan ook een voorbeeld voor een hele gemeenschap en voor gans een tijd hebben gelegd, noemen de Fransen ‘exemplaire’. Het is een prachtige uitdrukking. Ik geloof dat weinige levens in Vlaanderen even ‘exemplaire’ mogen genoemd worden als dat van de Vlaamse publicist Leo Picard, wiens 70ste verjaardag wij vandaag vieren.

‘Exemplaire’ is het leven van deze man van zijn studentenjaren af wanneer hij te Gent beschouwd wordt als een der beste leerlingen van Henri Pirenne en door Karel Van de Woestijne begiftigd wordt met een sympathieke nevenrol in zijn anders nogal schampere ‘Lemen Torens’.¹⁵ Gretig luisterde hij naar August Vermeylen, die Europese Vlamingen wenst, en naar Lodewijk De Raet, die de sociale strekkingen van het ogenblik verbindt met de traditionele Vlaamse taaleisen en die de nadruk legt op de onverbreekbare eenheid tussen cultuur en economie. De toenmalige Leo Picard mag het voorbeeld heten van de jongere Vlamingen, die voor de Eerste Wereldoorlog niet langer romantisch of literair wilden denken, maar politiek en sociaal.

Hij wenst aan de Vlaamse beweging een nationale uitbouw te geven en acht die gedurende korte tijd mogelijk wanneer hij, na de Duitse inval, als eerste Vlaamse activist optreedt. Zijn activisme betekent niet, dat hij de Duitse agressie goedkeurt; zij betekent nog minder dat hij de geallieerde weerstand onderschat. Hij aanvaardt de tijdelijke macht van de Duitsers alleen om van hen de realisatie te bekomen van enkele duidelijke bepaalde Vlaamse objectieven en die realisatie na de oorlog te verstevigen om een Vlaams nationaal gevoel en bestaan in de hand te werken. Doch wanneer zijn medestanders op totale aansluiting bij Duitsland aansturen, is hij de eerste om het activisme opnieuw te verlaten.¹⁶

Leo Picard wijkt uit naar Nederland, werkt aan zijn merkwaardige ‘Geschiedenis van de Vlaamsche en Groot-Nederlandsche Beweging’, waarvan echter slechts één deel in 1937 verschenen is, voert menige heftige polemiek met Menno Ter Braak enerzijds, met Mussert anderzijds.¹⁷ Deze laatste laat hem tijdens de bezetting aanhouden, hetgeen

¹⁵ De Leemen torens: vooroorlogsche kroniek van twee steden is een brievenroman van Karel van de Woestijne (1878-1929) en Herman Teirlinck (1879-1967) uit 1928, waarin zij het stadsleven in Brussel en Gent evoceren tijdens de belle époque (ca. 1890-1914).

¹⁶ Leo Picard engageerde zich, met name als hoofdredacteur van de Gentse activistische krant De Vlaamsche Post, al in de herfst van 1914 heel nadrukkelijk in het activisme. Om tal van redenen hield hij het een jaar later voor gezien en vertrok naar Den Haag, waar hij bleef schrijven voor door de Duitsers gefinancierde publicaties en voor de Duitse diplomatieke vertegenwoordiging in Nederland. De nogal ‘vergoeljkende’ benadering van het activisme (van Leo Picard) door Jan Walravens werd ondertussen achterhaald door het historisch onderzoek tijdens de voorbije halve eeuw.

¹⁷ De Nederlandse essayist, publicist en romancier Menno Ter Braak (1902-1940) was tijdens het interbellum net als Leo Picard redacteur van de Haagse krant Het Vaderland. Hij kante zich

de eerste van zijn twee arrestaties door de nazi's zal zijn.¹⁸ En langzamerhand maakt het Vlaamse nationalisme van zijn jeugd plaats voor internationalere, ruimere opvattingen. Zoals hij zelf schrijft in zijn essay 'Het einde van het nationalisme of de bevrijding van de flamingant', dat in 1950 in het 'Nieuw Vlaams Tijdschrift' verschenen is, komt hij thans tot het besluit dat de Vlaamse strijd teruggebracht moet worden tot de exclusieve strijd voor de taalwetten, maar dat de Vlaamse beweging in deze tijd moet gedragen worden 'door een meer omvattende en een meer Europese of internationale opvatting'. De Vlamingen, die hem na zijn terugkeer naar België in 1946, opnieuw ontmoeten, staan voor een man die in Nederland geen vreemde geworden is, maar integendeel hun eigen evolutie van het nationale naar het internationale heeft meegemaakt. De flamingant wordt nu door Picard bevrijd in de mate dat hij zich aan enge en afgesloten nationalistische verzuchtingen en grieven onttrekt om breed-menselijk te zien en deel te nemen aan de algemene wereldpolitiek.¹⁹

Als redacteur voor buitenlandse politiek in de rechtse 'De Standaard' verdedigt Picard er de politiek van linkse christenen als Mounier, Domenach en Mauriac.²⁰ Hij maakt

herhaaldelijk publiekelijk tegen de 'deutschfreundliche' toon van tal van bijdragen over het nazistische Duitsland van Leo Picard en zijn collega's van de buitenlandredactie. Picard bleef ook tijdens de Tweede Wereldoorlog zolang het kon een compromisvrede met Duitsland bepleiten. Het tweede deel van Picards *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandse beweging* verscheen pas in 1959.

18 Picard belandde in 1942 een eerste keer in de gevangenis, nadat hij had geschreven dat de voorzitter van de grootste Nederlandse collaborerende politieke formatie, de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB), Antoon Mussert (1894-1946), onmogelijk kon worden beschouwd als de (enige en belangrijkste) vertegenwoordiger van het Nederlandse volk. Zijn tweede gevangenisstraf tijdens de Tweede Wereldoorlog liep hij op nadat hij in april 1943 openlijk kritiek had geuit op het feit dat tijdens een persconferentie alle aanwezigen werden geacht een moment stilte te respecteren voor de gesneuvelde en slachtoffers tijdens de slag om Stalingrad van enkele maanden voordien, wel te verstaan alleen de Duitse gesneuvelde.

19 Die brede blik op de wereld vanuit Vlaanderen, maar gekoppeld aan een radicaal en anti-Belgisch Vlaams-nationalisme, was iets wat ook journalist en publicist Mark Grammens (1933-2017), in een aantal opzichten een intellectuele zoon van Picard, gedurende meer dan een halve eeuw bepleitte: zie N. Van Campenhout, Mark Grammens, een journalistieke Einzelgänger, in: *Ons Erfdeel*, 2013, nr. 4, pp. 188-190. Nog een generatie verder was er enkele jaren geleden de vanuit een heel ander standpunt vertrekkende, maar tot op zekere hoogte vergelijkbare stellingname inzake de ongecomplexeerde en volwassen positionering van de Vlaming in de eigen regio en ten opzichte van de wereld daarbuiten anno de 21ste eeuw van Hans Vandevoorde, hoogleraar Nederlandse literatuur(geschiedenis) aan de Vrije Universiteit Brussel: *Hoe Vlaming te zijn? Zes teksten van August Vermeylen - Jozef Deleu*, Kalmthout, 2017 (met name zijn inleiding *De onvoltooide ontvoogding*, pp. 7-38).

20 Picard, die na de Tweede Wereldoorlog in Nederland een schrijverbod opgelegd kreeg omdat hij tijdens de oorlogsjaren was blijven publiceren in de gelijkgeschakelde pers, keerde in 1946 terug naar België. Dat hij er als vrijzinnige en bij het socialisme aanleunende publicist aan de slag kon als medewerker en later hoofd van de buitenlandredactie van de Vlaamsgezinde katholieke krant *De Standaard* had uiteraard te maken met zijn onmiskenbaar grote journalistieke kwaliteiten en ervaring, maar ook met de flamingantische solidariteit over ideologische grenzen heen, een onderzoeksthema dat nadere studie verdient. De Franse filosoof Emmanuel Mounier (1905-1950) en zijn landgenoot en auteur Jean-Marie Domenach (1922-1997) waren inderdaad alle twee progres-

een lange reis naar communistisch China, nieuwsgierig naar de oplossingen die in dat verre wereldgedeelte op oeroude problemen gegeven worden, niet verblind voor de fouten, niet beladen met vooroordelen voor de winstpunten. En ook in Oost-Duitsland tracht hij het communisme aan de tand te voelen, terwijl hij voortdurend op reis gaat in West-Europa om er de nog levende getuigenissen van vroegere roem te ontdekken. Het is de Leo Picard der laatste jaren, weet- en leesgierig als geen, de man die menige jongere beschaamd doet staan door zijn onbeperkte belangstelling voor al wat nieuw is, door zijn mateloze drang naar vrijheid – die bij hem vaak bestaat in het recht om niet akkoord te zijn –, door zijn broeiende onrust, zijn vitaliteit, zijn ware en toch nooit romantische Vlaamsgezindheid. Het is de vriend van zovele mensen van uiteenlopende strekking, nieuwsgierig naar iedere nieuwe experimentele bundel, naar iedere nieuwe tentoonstelling van abstracte kunst, op de hoogte van het beste in de filmkunst met daarbij een innige, nooit gestilde liefde voor de muziek. Een wereldburger en een journalist van internationale rang.

Lenin zei dat het een grote fout was 55 jaar te worden. Nu Leo Picard 70 jaar wordt, kunnen we hem slechts zeggen, dat het zeker geen fout is de hoge leeftijd te bereiken wanneer men heel zijn leven in dienst gesteld heeft van de gemeenschap waarin men geboren is. Op voorbeeldige wijze is hij met die gemeenschap, de onze, meegegaan van het nationale naar het internationale, en zo heeft hij zijn stempel gedrukt op de hedendaagse poging van vele Vlamingen om over te gaan van het kleine Vlaanderen naar Europa en van Europa naar de wereld.”²¹

sieve katholieken en achtereenvolgens hoofdredacteur-uitgever van het blad *Esprit*. Van de Franse Nobelprijswinnaar François Mauriac (1885-1970), die een heel stuk langer leefde dan Mounier en Domenach en een hele persoonlijke evolutie doormaakte, kan dat niet zonder meer worden gezegd, al sprak hij zich vanaf de vroege jaren 1950 wel heel expliciet en resoluut uit tegen het (Franse) kolonialisme.

²¹ In deze laatste twee alinea's presenteert Walravens, behalve een karakterisering van Picard, vooral een zelfportret. Met name de nieuwsgierigheid "naar ieder nieuwe experimentele bundel, naar iedere tentoonstelling van abstracte kunst, op de hoogte van het beste in de filmkunst" had in de eerste plaats betrekking op hem zelf.